

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

кафедра історії слов'ян

Комар Володимир Леонович

ІСТОРІЯ РОСІЇ XIX ст.
Навчально-методичний посібник

Івано-Франківськ

2008

Посібник для студентів Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника підготував канд. іст. наук, доцент, завідувач кафедри історії слов'ян Комар В. Л.

Рецензенти:

Федорчак П. С. – докт. іст. наук, професор кафедри історії слов'ян Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Дебенко В. З. – канд. іст. наук., доцент кафедри історії слов'ян Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У посібнику подано плани семінарських занять, методичні рекомендації щодо них, тестові завдання і відповіді, теми рефератів і літературу з курсу історія Росії XIX ст..

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Протокол № від 2008 р.

ПЕРЕДМОВА

XIX ст. в історії Росії – це складний і суперечливий період апогею самодержавства і революційної боротьби з ним, що в кінцевому результаті призвело до Жовтневого перевороту 1917 р. Саме тоді. виникають нові стани, зокрема, різночинці й інтелігенція, які стають основними ідейними опонентами офіційної ідеології, представлені аристократами. Саме в цьому столітті модними стають концепції лібералізму, націоналізму, соціалізму й соціал-демократії, які створили ідеологічне підґрунтя для утворення на їх базі політичних партій, що стали пануючими вже у XX ст.

Скасування кріпосного права у 1861 р. стало важливим етапом на шляху соціального визволення народів Російської імперії і відіграло велике значення для економічної модернізації країни.

XIX ст. – це період великих географічних відкриттів, зокрема Антарктиди, здійснених російськими мореплавцями. Це час бурхливого розвитку російської літератури, представлені такими всесвітньо відомими іменами як О. Пушкін, М. Лермонтов, Ф. Достоєвський, Л. Толстой та інші. Отже, розуміння сучасної історії Росії неможливе без розуміння її минулого і зокрема, тих процесів, які відбувалися у XIX ст.

Для оволодіння курсом Історія Росії використовуються різні форми і методи навчання, однією з яких є семінарське заняття. Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою з курсу. Студенти наперед опрацьовують необхідну літературу й на її основі готують тези виступу. Це дасть можливість чітко усвідомити об'єкт дослідження, виділити основні блоки проблем, через призму яких слід висвітлювати цю тему. Після цього слід приступати до опрацювання джерел. Їх інтерпретація і є одним із основних завдань історичної науки. Розкриття окремих блоків-проблем слід підтверджувати історичними документами. До кожної проголошеної тези необхідно коротке підтвердження з посиланнями на джерело – документ. Доцільно також використовувати цитування монографій, ілюструвати погляди різних історичних шкіл та істориків на одну і ту ж проблему, висловлювати власні думки з цього приводу.

Підготовка до семінарського заняття не є справою одного дня. Слід ґрунтовно опрацювати запропоновану літературу, але, разом з тим, необхідно і самостійно докласти зусиль для того, щоб самому розшукати нові статті, опрацювати їх і ознайомити своїх колег з новинками в дослідженні згаданої проблеми. Такі виступи на семінарських заняттях безперечно матимуть успіх. Відповідь на питання має бути стислою і лаконічною і обов'язково завершуватися загальним висновком, який логічно відповідав би суті виступу.

Більш глибокому засвоєнню матеріалу сприятимуть тестові завдання. Вони знайдуть використання не лише під час контрольних і екзаменаційних завдань, а також для самостійної роботи студентів. Мета – виявити точне знання дат, імен, подій, явищ, значення термінів. Одночасно сукупність завдань з кожної теми дозволяє з'ясувати, взаємозв'язок

розрізнених фактів і подій. До того ж, наявність подібних питань у кожному розділі допомагає прослідкувати як змінювався суспільний устрій, податкова політика, соціальна структура населення, принципи комплектування армії і флоту, форми організації виробництва на кожному з етапів російської історії. Правильні відповіді на ці питання вміщені наприкінці посібника. Поряд із цим пропонуємо список джерел і найновішої літератури, які допоможуть аргументовано доповнити сухі відповіді, наповнити їх реальними подіями і змістом.

У той же час історію неможливо вивчити лише на лекціях і семінарських заняттях. Необхідно багато читати і не лише спеціальної монографічної літератури, а й художніх творів. Література Росії, особливо XIX ст. по-праву вважається світовим надбанням. Її багатство слід використовувати для кращого розуміння “духу” того часу, для з’ясування ціннісних орієнтирів людини XIX ст. і тих повсякденних проблем, які заповнили думки людей того часу.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Внутрішня і зовнішня політика Павла I.
2. Ліберальний етап правління Олександра I в Російській імперії.
3. Характер кризи феодалізму в сільському господарстві Росії першої чверті XIX ст.
4. Російсько-турецька війна 1806-1812 рр.
5. Російсько-шведської війна 1808-1809 рр.
6. Участь Росії в 3 і 4-й антинаполеонівських коаліціях.
7. Похід армії Наполеона на Москву.
8. Битва під Бородіно.
9. Звільнення Росії від французьких військ.
10. Характер і наслідки закордонних походів російської армії 1813-1814 рр.
11. Причини і зміст повороту до реакції у внутрішній політиці Олександра I.
12. Перші організації майбутніх декабристів.
13. Діяльність Північного товариства декабристів.
14. Діяльність Південного товариства декабристів.
15. Повстання декабристів на Сенатській площі і його значення.
16. Характер правління Миколи I в Російській імперії.
17. Спроби кодифікації законів і реформи системи фінансів за Миколи I.
18. Суть селянського питання в Росії у період правління Миколи I.
19. Освітня політика російського уряду за правління Миколи I.
20. Конфесійна політика російського уряду за правління Миколи I.
21. Боротьба царизму з революційними рухами в Європі у період правління Миколи I.
22. Східне питання в політиці Росії у другій чверті XIX ст.
23. Основні етапи Кавказької війни 1817-1864 рр.

24. Діяльність революційних гуртків у Росії у 30-х рр. XIX ст.
25. Суть і основні складові “теорії офіційної народності”.
26. Погляди і діяльність “слов’янофілів” у Росії.
27. Погляди і діяльність “західників” у Росії.
28. Погляди і діяльність організації “петрашевців” у Росії.
29. Особливості розвитку російської культури в першій половині XIX ст.
30. Розвиток російської літератури і мистецтва в першій половині XIX ст.
31. Розвиток російської науки і техніки в першій половині XIX ст.
32. Розвиток російської історичної науки в першій половині XIX ст.
33. Європейська політика і східне питання напередодні Кримської війни.
34. Плани воюючих сторін напередодні Кримської війни.
35. Кримська війна та її наслідки для Росії.
36. Підготовка і проведення селянської реформи 1861 р. в Росії.
37. Наслідки реформ 60-70 рр. XIX ст. для Російської імперії.
38. Передумови та ідеологія народницького руху в Росії.
39. Визвольний рух в Росії у 60-х рр. XIX ст.
40. “Ходіння в народ” 1874 р.
41. Розкрийте діяльність організації “Земля і воля” 1876 р.
42. Діяльність двох течій народницького руху - “Народної волі” і “Чорного переділу”.
43. Міжнародне становище Росії після Паризького миру 1856 р.
44. Політика Росії на Балканах напередодні війни з Туреччиною 1877-1878 рр.
45. Завоювання Росією Середньої Азії у другій половині XIX ст.
46. Політика Росії на Далекому Сході у другій половині XIX ст.
47. Внутрішня політика в Російській імперії за правління імператора Олександра III.
48. Причини і суть контрреформ в період правління Олександра III в Росії.
49. Розвиток промисловості і становище пролетаріату в Росії у другій половині XIX ст.
50. Проникнення ідей марксизму в Росію.
51. Розкрийте становище робітничого руху в Росії в 60-80-х рр. XIX ст.
52. Діяльність “Групи визволення праці” в Росії.
53. Політичне і соціально-економічне становище Росії наприкінці XIX ст.
54. Культурне життя Росії наприкінці XIX ст.
55. Загострення міждержавних суперечностей наприкінці XIX - на початку XX ст., їх причини та характер.
56. Політика Росії в Західній Європі, на Балканах, Близькому і Середньому Сході наприкінці XIX — на початку XX століття.
57. Далекосхідна політика Росії на початку XX століття.
58. Російсько-японська війна.
59. Революційні події 1905–1906 рр. в Росії.
60. Утворення загальноросійських політичних партій, їхні програми.
61. Діяльність I та II Державних Дум.

62. Державний переворот 3 червня 1907 р. Третьочервнева політична система.
63. Реформи П. Столипіна.
64. III Державна дума і опозиційні партії.
65. Національне питання у внутрішній політиці самодержавства наприкінці XIX — на початку XX століття.
66. Балкани і східне питання у зовнішній політиці Росії в 1911–1914 рр.
67. Вступ Росії у першу світову війну. Воєнні дії в 1914–1915 рр.
68. Воєнні дії 1916 р. Брусиловський прорив.
69. Розвиток освіти і науки в Росії в XIX — на початку XX століття.
70. Художня культура Росії в XIX — на початку XX століття.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 год.)

ТЕМА: РОСІЙСЬКА ІМПЕРІЯ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ XIX ст.

1. Соціально-економічний розвиток Російської імперії.
2. Проекти М.М.Сперанського щодо реформування внутрішнього устрою Росії.
3. Віденський конгрес і створення нової політичної системи в Європі.
4. Конституційні проекти П.І.Пестеля і М.М.Муравйова.

Методичні рекомендації: Висвітлюючи перше питання необхідно звернути увагу на проблему “кризи кріпосництва” в сільському господарстві Росії, початок промислового перевороту і ті суспільні зміни, які сталися в першій чверті XIX ст.

Одіозною фігурою в період правління імператора Олександра I став М.М.Сперанський. Він був автором реформ, метою яких було перетворення Росії в конституційну монархію. Розкрийте їх суть і чому вони не були прийнятними для російського суспільства того часу?

У третьому питанні доцільно проаналізувати позицію Олександра I на Віденському конгресі, його заключний акт, створення Священного Союзу та його функції в Європі.

Початок визвольного руху в Росії пов’язаний з діяльністю декабристів. Саме на порівняльному аналізі найважливіших документів декабристських організацій побудоване четверте питання. Тут необхідно проаналізувати вирішення селянського, національного і питання внутрішнього устрою Росії у проекті Конституції М.Муравйова і в “Руській правді” П.Пестеля.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Хрестоматія по истории СССР (1682-1856). Сост. С.С.Дмитриева и М.В.Нечкина.-М., 1949.

- Хрестоматія з історії СРСР. Упорядники С.С.Дмитрієва і М.В.Неечкина.-К.: Рад.школа, 1951.-С. 386-399, 388,403-428, 429-459, 498-557.
- Государство Российское: власть и общество. С древнейших времен и до наших дней: Сб. документов / Под. ред.Ю.С.Кукушкина.-М.: Изд.Моск. ун-та, 1996.- 528 с.
- Бескровный Л.Г. Русское военное искусство. - М., 1974.
- Валлотон А. Александр I (Пер. с франц.).-М.: Прогрес, 1991.
- История России. Рассвет и закат Российской империи в XVIII-XIX в. – М., 1994.
- История России. С начала XVIII до конца XIX в. // Отв. Ред. А.Н.Сахаров.-М.: АСТ, 1996.
- Киняпина Н.С. Внешняя политика России первой половины XIX века.-М.: Высшая школа, 1963.
- Марней Л.П. Министерская реформа 1802-1811 гг. в оценке современников // Вестник Московского университета.-Серия 8.-История.-2000.-№ 1.-С. 69-89.
- Мирзоев Е.Б. «Записка» Н.М.Карамзина и проекты М.М.Сперанского: два взгляда на российское самодержавие // Вестник Московского университета.-Серия 8.-История.-2001.-№ 1.-С. 61-75.
- Нечипоренко Д.В. Истоки Священного союза // Вестник Московского университета.-Серия 8.-История.-2000.-№ 5.-С. 56-72.
- Нечкина М.В. Движение декабристов. В 2-х т.-М.: Изд. АН СССР, 1955.
- Соловьев С.М. Император Александр I. Политика. Дипломатия. – М., 1995.
- Федоров В.А. Александр I (1777-1825) // Вопросы истории.-1991.-№ 1.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2 (2 год.)

ТЕМА: РОСІЙСЬКА ІМПЕРІЯ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ ст.

1. Реформи внутрішнього устрою Росії за імператора Миколи I.
2. Селянське питання у другій чверті ХІХ ст.
3. Теорія офіційної народності та її представники.
4. Формування радикально-демократичного напрямку в російській суспільній думці другої чверті ХІХ

Методичні рекомендації: При підготовці семінарського заняття основну увагу рекомендуємо приділити аналізу документів згаданого періоду / на основі хрестоматії /, а також праць видатних діячів Росії другої чверті ХІХст.

Утвердження режиму особистої влади шляхом запровадження паралельних органів влади – канцелярій і комітетів, кодифікація законів,

політика в галузі освіти, заходи щодо зміцнення промисловості, торгівлі і фінансів необхідно розглянути в першому питанні заняття.

Микола I розумів, що кріпосництво – це зло, але його скасування вважав ще більшим злом. Тому у вирішенні селянського питання в Росії застосовувалися різного роду заходи, метою яких було зменшення соціальної напруги в суспільстві.

Третє питання присвячене аналізу відомої «уваровської тріади» - самодержавство, православ'я, народність під кутом зору значимості її складових для суспільства і держави.

На рубежі 40-50-х рр. XIX ст. у Росії формується радикально-демократичний напрямок суспільної думки, найбільш видатними представниками якого являються В.Г.Белінський, А.І.Герцен та Н.П.Огарьов і ліве крило «петрашевців». У цей період відбувається розробка революційної теорії вказаними діячами, на аналізі їхнього доробку необхідно детально акцентувати увагу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Хрестоматія з історії СРСР. Упорядники С.С. Дмитрієв та ін. – К.: Рад. школа, 1951. – С. 556-631 і т. д.
- *Антология мировой политической мысли в 5-и т. – М., 1997. – Т. III, Т.IV. - Белинский В.Г. Избранные сочинения.*
- Герцен А.И. Былое и думы. Русский народ и социализм. О развитии революционных идей в России // Собр. соч. в 30 т.-М.-1955-1957.-Т. 6-11.
- Дело петрашевцев. – М. – Л., 1951.
- Дьяков В.Л. Освободительное движение в России 1825 – 1861. – М., 1979. – 288 с.
- Егоров Б.Ф. Петрашевцы. – М., 1988. – 234 с.
- История России: С начала XVIII до конца XX вв.: Учебное пособие для вузов / Отв. ред. А.И. Сахаров. – М.: АСТ, 1996. – 554 с.
- История СССР. С древнейших времён до наших дней. – М., 1967. – Т. IV.
- Карамзин Н.М. Записка о древней и новой России в ее политическом и гражданском отношениях.-М., 1991.
- Киняпина Н.С. Николай I: личность и политика // Вестник Московского университета.-Серия 8.-История.-2000.-№ 6.-С. 8-41.
- Ковальченко И.Д. Русское крепостное крестьянство в первой половине XIX в. – М., 1967.
- Федосов И.А. Революционные движения в России во второй четверти XIX в. – М.; Соцокгиз, 1958. – 414 с.
- Эйдельман Н.Я. Герцен против самодержавия: секретная политическая история России XVIII – XIX вв. – М., 1973. – 317 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 (2 год.)

ТЕМА: РЕФОРМИ 1863-1874 рр. В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

1. Основні положення Маніфесту Олександра II про відміну кріпосного права в Росії.
2. Реформи в галузі місцевого самоуправління.
3. Судова і фінансова реформи в Росії.
4. Військові реформи 1861-1874 рр. в Російській імперії.
5. Реформи в галузі народної освіти.

Методичні рекомендації: Аналіз документів реформи внутрішнього устрою Російської імперії необхідно проводити на основі документів. Опрацьовуючи монографії, що були видані в радянський період, необхідно враховувати їх класовий підхід і оцінку всіх явищ з точки зору марксистсько-ленінської методології. Тому необхідно критично порівнювати оцінки явищ і подій з відповідними положеннями в сучасній російській і українській історіографії.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

- Дмитриев С.С. Хрестоматия по истории СССР. – Т. III. М., 1948. с. 319-374.
- Государство Российское: власть и общество. С древнейших времен и до наших дней: Сб. документов / Под. ред. Ю.С. Кукушкина. - М.: Изд. Моск. ун-та, 1996. - 528 с.
- Крестьянское движение в России в 1861-1869 гг. Сб. док. - М., 1962.
- Гармиза В.В. Подготовка земской реформы 1864 г. - М., 1957.
- Зайончковский П.А. Военные реформы 1860-1870-х годов в России. - М., 1952.
- Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России. - М., 1968.
- История России с нач. XVIII – до конца XIX в. М., 1996. – 498с.
- История СССР XIX начала XX в. Под. ред. акад. Федорова И.А. М., 1987. -С. 200-212.
- Смирнов В.В. Реформы начальной и средней школы в 60-е годы XIX в. - М., 1954.
- Революционная ситуация в России в середине XIX века. (Колл. Мон.) / Под. ред. М.В. Нечкиной. - М., 1978.
- Чернуха В.Г. Внутренняя политика царизма с середины 50-х до начала 80-х гг. XIX в. - Л., 1978.

**ТЕМА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ РОСІЇ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХІХ ст.**

1. Вплив реформ 1863-1874 рр. на соціально-економічний розвиток Росії.
2. Ідеологія народництва та її представники. Розвиток народницького руху в 60-70-ті рр. ХІХ ст.
3. Контрреформи в місцевому управлінні та судочинстві в період правління Олександра ІІІ.
4. Політика Росії в Європі, Північній Америці і на Далекому Сході у 50-90-х рр. ХІХ ст.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

- Антология мировой политической мысли в 5-и. т. – М., 1997. – Т. 3,4.
- Дмитриев С.С. Хрестоматия по истории СССР. – Т. III. М., 1948. с. 319-374.
- Революционное народничество 70-х гг. ХІХ в. Сборник документов и материалов в 2-х томах. – М. – Л.: Наука, 1965.
- Антонов В.А. Революционное народничество. – М., 1965. с. 264.
- Зверев В. Эволюция народничества: «Теория малых дел» (1880-1890гг.) // Отечественная история. 1977. н. 4. с.86-94.
- История внешней политики России второй половины ХІХ века. – М., 1998.
- *История внешней политики России. Вторая половина ХІХ века (от Парижского мира 1856 г. до русско-французского союза).*-М.: *Международ. отношения, 1999.-384 с.*
- История России с нач. ХVІІІ – до конца ХІХ в. М., 1996. – 498с.
- История СССР ХІХ начала ХХ в. Под. ред. акад. Федорова И.А. М., 1987. с.200-212.
- Киняпина Н.С. Внешняя политика России второй половины ХІХ в. – М., 1974
- Лященко Л. М. Революционные народники. – М., 1989. – 142 с.
- Революционные и общественное движение в России ХІХ в. М., 1968. – 115 с.
- Ткаченко П.С. Революционная народническая организация «Земля и воля» (1876-1879гг.) М., 1961. – 297с.
- Ткаченко П.С. «Земля и воля» центральный орган революционных народников // Вопросы истории. 1968. н. 12. 2. с. 194-197.
- Штенберг Б.С. Движение революционного народничества. - М., 1965. – 442 с.

**ТЕСТИ З ІСТОРІЇ РОСІЇ ХІХ СТ.
ТЕСТ 1
ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК
РОСІЇ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.**

Варіант 1

1. У яких частинах світу знаходилася Російська імперія у першій половині ХІХ ст.
2. Яка галузь залишалася провідною у економіці Росії ХІХ ст.
3. Збільшувалась чи скорочувалась товарність поміщицьких господарств у першій половині ХІХ ст.
4. У власності чи в користуванні селянських общин знаходилася земля у першій половині ХІХ ст. ?
5. Коли розпочався промисловий переворот в Російській імперії?
6. Який великий машинобудівний завод був збудований у Нижньому Новгороді на початку ХІХ ст.?
7. Хто був керівником фінансової реформи 1839-1844 рр.?
8. Як називалися у ХІХ ст. підприємства постійної роздрібної торгівлі у містах ?
9. Які населені пункти з'єднала перша залізниця в Росії, відкрита у 1837 році?
10. Яке місто було центральним транспортним вузлом Росії?

Варіант 2

1. Якою була чисельність населення Росії у середині ХІХ століття?
2. Як називається вид економічних відносин, який приходить на зміну феодалному натуральному господарству з розвитком капіталізму?
3. Який продукт становив основу російського експорту у ХІХ столітті?
4. Який процес був характерним для поміщицьких господарств першої половини ХІХ століття: посилення чи ослаблення експлуатації кріпосних селян?
5. У легкій чи у важкій промисловості швидше відбувалася заміна ручної праці машинами?
6. У якому місті появилися перші російські машинобудівні заводи?
7. Чи існувало у першій половині ХІХ століття в Росії робітниче законодавство, яке обмежувало експлуатацію?
8. Який вид грошей (золотий рубль, срібний рубль, асигнації, кредитні білети) був закладений в основу грошового обігу за реформою 1839-1844 років?
9. Яким був зовнішньоторговий баланс Росії у першій половині ХІХ століття: активним чи пасивним?
10. Які населені пункти з'єднала побудована у 1843-1851 років Миколаївська залізниця?

ТЕСТ 2
ВНУТРІШНЯ І ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА
РОСІЇ НА ПОЧАТКУ ХІХ ст.

Варіант 1

1. Назвіть роки правління Олександра I Павловича?
2. Який дорадчий орган при імператорі був створений Олександром I у 1801 році?
3. Якими новими органами управління у 1802 році були замінені петровські колегії?
4. Хто був автором самого радикального офіційного державного проекту перебудови Росії у перше десятиліття правління Олександра I?
5. Яку назву одержав указ Олександра I від 1803 року, згідно з яким поміщики одержали право відпускати селян на волю разом із землею за викуп?
6. Які народи одержали автономію у складі Османської імперії в результаті російсько-турецької війни 1806-1812 років?
7. На якій ріці вночі з 11 на 12 червня 1812 року французькі війська перейшли російський кордон?
8. Хто був призначений головнокомандуючим російської армії у серпні 1812 року?
9. До чи після Бородінської битви наполеонівські війська вступили в Москву?
10. Яка держава очолила рух за визволення європейських народів від наполеонівського панування у 1813-1814 роках?

Варіант 2

1. Який відомий швейцарський просвітитель був наставником юного Олександра I?
2. Як називався гурток близьких друзів Олександра I, в якому обговорювалися реформи перших років його царювання?
3. Який принцип був закладений в основу адміністративної реформи 1802 року: посилення колегіальності чи посилення єдиновладдя в управлінні державою та її структурами?
4. У якому творі М.М.Карамзін обґрунтував необхідність збереження самодержавно-кріпосницького устрою в Росії?
5. У яких чотирьох містах були відкриті університети за Олександра I?
6. Яке князівство ввійшло на правах автономії у склад Російської імперії в результаті російсько-шведської війни 1808-1809 роках?
7. Під яким містом у серпні 1812 року з'єдналися дві відступаючі українські армії?
8. Якого числа відбулася Бородінська битва?
9. Який стратегічний план здійснило російське командування при відступі з Москви у вересні 1812 р., у результаті якого військам Наполеона була відрізана можливість пересування в південному напрямі?

10. У якому місті в 1814-1815 роках відбувся конгрес держав-переможниць, на якому були підведені підсумки наполеонівських воєн?

ТЕСТ 3
РУХ ДЕКАБРИСТІВ
Варіант 1

1. В якому році було завершено закордонний похід російської армії після вигнання наполеонівських військ за межі Росії?
2. У якому військовому поселенні влітку 1819 році вибухнуло найвідоміше повстання військових поселенців?
3. Монархи яких трьох держав утворили у 1815 р. союз для збереження у Європі кордонів, що встановилися, збереження правлячих династій і придушення революційних виступів?
4. Як називалося перше в Росії політичне таємне товариство, створене у 1816 році в Петербурзі?
5. Яка велика революційна організація, що об'єднувала в своїх лавах близько 200 членів, існувала в 1818-1821 роках в Росії?
6. Хто був керівником створеного у 1921 році на Україні революційного Південного товариства?
7. Як називався створений М.М.Муравйовим програмний документ декабристів, що передбачав перетворення Росії в конституційну монархію?
8. На яке число була призначена присяга Сенату Миколі I?
9. У своїх програмових документах декабристи пропонували (Назвіть вірний варіант):
  - а) обмежити кріпосне право;
  - б) відмінити кріпосне право.
10. Назвіть прізвища керівників грудневого повстання 1825 р., що були страчені урядом.

Варіант 2

1. Консервативним чи ліберальним називає більшість істориків урядовий курс Олександра I після Вітчизняної війни 1812 року?
2. Хто з наближених Олександра I керував створенням військових поселень?
3. Яким був об'єктивний характер руху декабристів: дворянським чи буржуазним?
4. Як називався програмовий документ першого російського політичного таємного товариства?
5. До якого стану належало більшість членів перших революційних організацій в Росії?
6. У якому році створено в Петербурзі Північне товариство?
7. Який програмовий документ декабристів закликав до встановлення в Росії республіки?

8. Який програмний документ, що проголошував встановлення тимчасового революційного правління в Росії, повинні були проголосити декабристи на Сенатській площі?
9. Кого декабристи вибрали на Сенатській площі керівником (диктатором) повстання?
10. Яка військова частина в Україні повстала через два тижні після виступу декабристів на Сенатській площі?

ТЕСТ 4
ВНУТРІШНЯ І ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА
РОСІЇ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ ст.

Варіант 1

1. Назвіть роки правління імператора Миколи I.
2. Який орган, створений у 1826 році, очолив політичну поліцію в Росії?
3. Розширював чи звужував автономію університетів Устав 1835 року?
4. Коли вийшов указ про «зобов'язаних селян», згідно з яким поміщики могли відпускати селян на волю із землею без викупу за виконання строго визначених повинностей?
5. Хто фактично очолював роботу щодо кодифікації законів Росії на рубежі 1820-1830-х років?
6. З якою державою у 1826-1828 рр. Росія вела війну за Закавказзя?
7. Вкажіть хронологічні рамки Кримської війни.
8. Якою зброєю була оснащена російська армія в середині ХІХ ст.: гладкоствольною чи нарізною?
9. Хто очолював сухопутні війська російської армії в Криму восени 1854 року?
10. На якому конгресі у 1856 р. були підведені підсумки Кримської війни?

Варіант 2

1. Розширенням чи обмеженням влади самодержавства характеризувався внутрішньополітичний курс уряду Миколи I?
2. Що входило в компетенцію II відділу Власної Його Імператорської Величності канцелярії?
3. Який російський університет намагався закрити Микола I?
4. Хто був керівником реформи державних селян у 1837-1841 рр.?
5. Як називалася найповніша публікація законів Російської імперії у 45 томах?
6. Взаїмовідносини Росії з якою державою знаходилося у центрі так званого східного питання?
7. Чи була Франція союзником Росії у системі міжнародних відносин другої чверті ХІХ століття?
8. Парусні чи парові судна переважали у російському флоті до середини ХІХ століття?

9. В якому морському бою у листопаді 1853 р. був знищений майже весь турецький флот?
10. Які два адмірала очолювали героїчну оборону Севастополя у 1854-1855 роках?

ТЕСТ 5

СУСПІЛЬНИЙ РУХ В РОСІЇ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ ст.

Варіант 1

1. Перерахуйте складові частини так званої “уваровської тріади”.
2. Хто з відомих істориків у 1830-1840-х рр. пропагував ідеї теорії офіційної народності?
3. Хто був редактором журналу “Телескоп”, у якому в 1836 році П.Я.Чаадаєв опублікував один з своїх “Філософічних листів”?
4. До якої течії в суспільно-політичному русі Росії належали А.С.Хом’яков, І.В. і П.В.Кириєвські, К.С. та І.С.Аксакови?
5. За відміну кріпацтва виступали:
А) Західники;
Б) Слов’янофіли;
В) Західники і слов’янофіли.
6. Якому великому російському письменнику у 1847 році В.Г.Белінський написав відкритого листа, який одержав широкий резонанс у середовищі демократичної інтелігенції?
7. Західником чи слов’янофілом був А.І.Герцен?
8. Утопічною чи науковою вважалася в радянській історіографії теорія А.І.Герцена про общинний чи російський соціалізм?
9. У який революційний гурток входив у 1840-х рр. Ф.М.Достоевський?
10. У якому році розпочалася серія європейських революцій середини ХІХ століття?

Варіант 2

1. Яку назву історії другої половини ХІХ століття дали теорії міністра народної освіти графа С.С.Уварова, що стала основою офіційної державної ідеології Росії у 1830-1840-х роках?
2. Яку офіційну газету видавали у 1830-і рр. Ф.В.Булгарин і Н.І.Греч?
3. Яку школу в російській історіографії заснував С.М.Соловйов?
4. Західниками чи слов’янофілами були Т.Н.Грановський, В.П.Боткін, П.В.Анненков?
5. Назвіть автора вислову: “Сила влади – царю, сила думки – народу?”
6. Західником чи слов’янофілом був В.Г.Белінський?
7. А.І.Герцен емігрував чи був висланий з Росії у 1847 році?
8. За яку форму правління виступала більшість петрашевців: республіку чи конституційну монархію?
9. Яка революційна організація, членом якої був Т.Г.Шевченко, була створена у 1845 р. на Україні?

11. Яку назву в російській історії одержали 1848-1845 рр., які характеризувались посиленням поліцейного режиму?

ТЕСТ 6
РОСІЙСЬКА КУЛЬТУРА
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

Варіант I

1. Яка подія першої чверті ХІХ ст. зробила найбільший вплив на культуру Росії першої половини ХІХ століття?
2. Скільки років тривало навчання у приходських школах для селянських дітей у 1820-1850 роках?
3. У якому навчальному закладі першої половини ХІХ ст. можна було отримати найкращу в Росії освіту для дівчат?
4. Хто читав найбільш популярні публічні лекції зі всесвітньої історії у Москві у 1840-х роках?
5. Хто вважається основоположником неевклідової геометрії?
6. Під час якої війни знаменитий хірург Н.І.Пирогов вперше у світі став проводити операції під наркозом?
7. У якому місті у 1814 році була відкрита перша в Росії публічна бібліотека?
8. В якому літературному стилі написані повісті М.М.Карамзіна “Бедная Лиза”, “Марфа-посадница” та інші?
9. В якому літературному стилі написані “Руслан і Людмила” О.С.Пушкіна, “Демон” М.Ю.Лермонтова, “Вечори на хуторі поблизу Диканьки” М.В.Гоголя?
10. Яким видатним архітектором збудовано будинок Генерального штабу на Двірцевій площі в Петербурзі?

Варіант II

1. Який період в російській історії одержав назву “золотого століття” російської культури?
2. Як називалися у ХІХ столітті середні загальноосвітні заклади для дітей дворян?
3. У якому навчальному закладі навчались О.С.Пушкін, А.А.Дельвіг, В.К.Кюхельбеккер?
4. Хто з професорів Московського університету висунув еволюційну теорію походження тваринного світу раніше Ч.Дарвіна?
5. Яка велика обсерваторія була збудована у 1839 році під Петербургом?
6. Яку назву мала багатотомна російська історія М.М.Карамзіна?
7. Колекції якого музею стали основою сучасної Російської державної бібліотеки?
8. В якому літературному стилі написані “Євгеній Онегін” О.С.Пушкіна, “Герой нашого часу” М.Ю.Лермонтова, “Мертві душі” М.В.Гоголя?
9. Який видатний твір протягом 20 років видавав в Італії А.А.Іванов?
10. Хто був автором лібретто до опери М.І.Глінки “Життя за царя”?

ТЕСТ 7
БУРЖУАЗНІ РЕФОРМИ 1860-1870-х років
Варіант I

1. Під час якої війни на престол вступив Олександр II?
2. Яку державну установу в період підготовки Великих реформ сучасники називали “міністерством прогресу”?
3. Хто з вищих царських чиновників фактично очолював роботу з підготовки селянської реформи 1861 року?
4. Назвіть дату підписання Олександром II Маніфесту про відміну кріпосного права?
5. Як називалося положення селян, які вийшли згідно реформи 1861 р. з-під особистої кріпацької залежності, але які не розпочали процес викупної сделки з поміщиком?
6. Які представницькі органи місцевого самоуправління були введені у 34 губернях Центральної Росії у 1864 році?
7. Становим чи безстановим був суд після реформи 1864 року?
8. Якою системою винної торгівлі уряд Олександра II замінили так звані винні відкупи?
9. Вводилась чи відмінялась автономія університетів згідно уставу 1863 року?
10. У якому році був здійснений перший замах на Олександра II?

Варіант II

1. Яка реформа займала провідне місце серед буржуазних реформ 1860-1870-х рр.: земська, судова чи селянська? (Відповідь обґрунтувати).
2. Яку назву в сучасній науковій літературі одержала верства вищих державних чиновників XIX століття, які намагалися шляхом реформ пом’якшити самодержавство, вирішити селянське питання, лібералізувати суспільне життя?
3. У якому державному органі з 1859 року була зосереджена основна робота над проектом селянської реформи?
4. Зберігалось чи відмінялося общинне землеволодіння згідно реформи 1861 року?
5. Скільки відсотків вартості землі, що відходила до селян згідно реформи 1861 року, селяни безпосередньо виплачували поміщикам?
6. Як називалися виконавчі органи державного самоуправління, введеного в Росії у 1870 році?
7. Хто виносив рішення про винувність чи невинувність підсудного згідно реформи 1864 року?
8. Як називався демократичний принцип відбору населення для служби в армії, яким у 1874 році був замінений рекрутський набір?
9. Яким видом цензури у 1865 році була замінена попередня цензура столичних видань?
10. Хто керував урядовим курсом Росії у 1880-1881 роках?

ТЕСТ 8
СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 50-х – ПОЧАТКУ 80-х років ХІХ століття

Варіант I

1. Хто був провідним публіцистом журналу “Современник” наприкінці 1850 – початку 1860-х років?
2. Як у 1850-1860-х рр. у російській публіцистиці стала називатися соціальна верства людей, що професійно займалися розумовою працею?
3. У якій частині Російської імперії в 1863 р. розгорнулося могутнє національно-визвольне повстання?
4. Який роман був написаний Ф.М.Достоевським за матеріалами судового процесу над членами гуртка С.Г.Нечаєва?
5. Визнавали чи заперчували необхідність розвитку капіталізму в Росії народники?
6. Яку назву одержав організований у 1874 р. масовий пропагандистський рух демократичної і революційної інтелігенції у середовищі селянства?
7. Пропаганда чи терор були головним методом боротьби революціонерів-народовольців?
8. Як називався напрямок в народництві 1880 р., що проповідував мирні просвітницькі методи боротьби за соціалізм?
9. Яку назву мав найвпливовіший ліберальний журнал в Росії, заснований у 1866 р. М.М.Стасюлевичем?
10. Після яких заворушень робітників, організованих у 1885 р. під Москвою, російські газети писали про “виникнення на Русі робітничого питання”?

Варіант II

1. В якому місті знаходилася заснована О.І.Герценом Вільна російська типографія, де друкувались “Полярная звезда”, “Колокол”, більшість емігрантських прокламацій і листівок?
2. Хто був провідним публіцистом демократичного журналу “Русское слово” в першій половині 1860 рр.?
3. Зросла чи зменшилась кількість селянських заворушень після опублікування Маніфесту про відміну кріпосного права?
4. В якому місті російські емігранти у 1870 р. заснували Російську секцію І Інтернаціоналу?
5. Хто був ідеологом бунтарської течії в революційному народництві?
6. На які дві групи у 1879 р. розкололася заснована в 1876 р. революційна організація “Земля і воля”?
7. Коли був вбитий терористами Олександр II?
8. Ідеї якої напрямку в 1890-х рр. відображав журнал “Російське багатство” на чолі з М.К.Михайловським?
9. Який ліберальний журнал ліберального, а пізніше консервативного напрямку видавався М.Н.Катковим?

10. Як називалася марксистська група, заснована в 1883 р. у Женеві Г.В.Плехановим, В.І.Засулич, П.Б.Аксельродом та ін.

ТЕСТ 9

ЕКОНОМІКА І СОЦІАЛЬНИЙ УСТРІЙ РОСІЇ ПІСЛЯ РЕФОРМИ 1861

р.

Варіант I

1. Яка тенденція переважала в економіці Росії після реформи: зростання чи зниження товарності сільського господарства?
2. Яке місце в світі займала Росія наприкінці XIX ст. за об'ємом виробництва с/г продукції?
3. Який тип розвитку капіталізму в сільському господарстві був прогресивнішим в умовах російської дійсності після реформи 1861 р.: селянський (фермерський, "американський") чи поміщицький (латифундіальний, "пруський")?
4. Який із залишків кріпосництва, що зберігся у господарстві Росії після реформи, нагадував за формою феодалні відносини?
5. Коли завершився промисловий переворот в Росії?
6. Кому належала переважна більшість залізниць в Росії до 1890 рр.: приватному капіталу чи казні?
7. Які дві держави були основними торгівельними партнерами Росії у другій половині XIX ст.?
8. В якому році був проведений перший всеросійський перепис населення?
9. Який стан займав у Росії третє за чисельністю місце до кінця XIX ст.?
10. Як називається процес перетворення промисловості в основу галузь економіки?

Варіант II.

1. Який соціальний процес домінував у середовищі російського селянства у другій половині XIX ст.: соціальна диференціація чи соціальна однорідність?
2. Яка частка зерна, що вироблялося в Росії, поступала в 1890-х рр. на ринок (внутрішній чи зовнішній)?
3. Хто найбільш інтенсивно використовував свої землі після реформи: селяни-підприємці чи поміщики-капіталісти?
4. В якому році відбувся найстрашніший голод в Росії після реформи 1861 р.?
5. Яка галузь промисловості переважала в економіці Росії в XIX ст.?
6. Де наприкінці XIX ст. були вищими темпи росту промислового виробництва: в Росії чи провідних західноєвропейських державах?
7. Яка країна займала пріоритетне місце щодо розміщення своїх капіталів у Росії?
8. Якою була чисельність населення Росії згідно з даними першого загальноросійського перепису?

9. Який стан в Російській імперії був за чисельністю на другому місці наприкінці XIX ст.?
10. Як називався процес зростання міст і міського населення?

ТЕСТ 10

ПОЛІТИЧНА РЕАКЦІЯ 1880-х – початку 90-х років. КОНТРЕФОРМИ

Варіант I

1. В яких роках правив Олександр III?
2. Хто з лідерів консервативно-охоронного напрямку в журналістиці був політичним консультантом Олександра III?
3. Проект створення якого державного органу одобрив у день своєї смерті Олександр II: представницького чи адміністративного?
4. Як називався Маніфест, що визначав новий курс уряду, підписаний 29 квітня 1881 р. Олександром III?
5. Гласним чи закритим став політичний суд в Росії в епоху контрреформ?
6. Як називалися спеціальні жандармські органи, що займалися боротьбою з революційною діяльністю і пропагандою?
7. У якому році були прийняті “Тимчасові правила друку”, згідно з якими уряд міг закривати будь-які опозиційні видавництва і повністю контролювати пресу?
8. Розширили чи звузили функції органів місцевого самоуправління Положення про земства 1890 р. і Положення про міста 1892 р.?
9. На продовження чи на відміну тимчасовозобов’язаного стану селян був спрямований відповідний закон 1881 р.?
10. Ювілей якої події з ініціативи уряду був широко відзначений у 1880-х рр.: 900-ліття хрещення Русі чи 25-ліття відміни кріпосного права?

Варіант II.

1. Урядовий курс Олександра III був спрямований на:
а) розвиток реформ 1860-1870-х рр.; б) обмеження реформ 1860-1870-х рр.
2. Хто з керівників вищого духовного органу Росії був головним ідеологом політики контрреформ 1880-1890-х рр.
3. Чи було введено в Росії представницьке правління до кінця XIX ст.?
4. Хто очолив уряд Росії після відставки М.Т. Лорис-Мелікова?
5. Як називався прийнятий у серпні 1881 р. документ, що впроваджував надзвичайні заходи щодо посилення поліцейного режиму в країні?
6. Який острів був основним місцем російської політичної каторги наприкінці XIX ст.?
7. Яку назву в народі одержало розпорядження міністра народної освіти І.Д.Делянова (1887 р.) не приймати до гімназій дітей простолюдинів?
8. У чому полягала суть станової політики уряду Олександра III: у збереженні чи стиранні станових перегородок?
9. Розширювалася чи обмежувалася свобода віросповідань у період контрреформ?

10. Що стало характерною особливістю зовнішньополітичної діяльності уряду Олександра III: переможна війна чи відсутність воєн?

ТЕСТ 11

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РОСІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

Варіант I.

1. З якими двома імперськими державами Європи Росія знаходилася в дипломатичному союзі в 1870-1880-х рр.?
2. З якою державою Росія підписала договори у 1858 і 1860 рр., згідно з якими до неї були приєднані Амурська область і Усурійський край?
3. “Північ” чи “Південь” підтримала Росія у період громадянської війни у США?
4. Хто з друзів О.С.Пушкіна, що навчався з ним у ліцеї, став міністром іноземних справ в уряді Олександра II?
5. Між монархами яких держав у 1873 р. був підписаний союз Трьох імператорів?
6. З якою великою європейською державою у середині XIX ст. конкурувала Росія за встановлення свого контролю в Середній Азії?
7. Який гірський перевал у Болгарії з липня по грудень 1877 р. захищав російський загін на чолі з генералом І.В.Гурко?
8. У якому населеному пункті у лютому 1878 р. був підписаний мирний договір між Росією і Туреччиною?
9. Які три держави одержали незалежність в результаті російсько-турецької війни 1877-1878 рр.?
10. Які держави підписали у 1882 р. Троїстий союз, підтверджений і продовжений у 1891 р.?

Варіант II.

1. У складі якої імперії до 1870-х рр. перебувала Сербія, Болгарія, Румунія?
2. Як називався договір 1855 р. між Росією і Японією, згідно з яким Курильські острови проголошувалися російською територією, а частина Сахаліну передавалася Японії?
3. За яку суму у 1867 р. Росія продала Аляску США?
4. Після якої європейської війни був відмінений принцип нейтралізації Чорного моря?
5. Хто став канцлером об’єднаної у 1871 р. Німеччини?
6. Яке генерал-губернаторство було створено у 1867 р. на приєднаних до Росії середньоазійських територіях?
7. Який російський генерал, що прославився у боях під Шейново, Сан-Стефано та інших під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. став народним героєм Болгарії?
8. У якій європейській столиці влітку 1878 р. відбувся конгрес, на якому були підведені підсумки російсько-турецької війни 1877-1878 рр.?

9. Яка частина Болгарії одержала автономію у результаті російсько-турецької війни 1877-1878 рр.: північна чи південна?
10. У якому році розпочалося активне зближення Росії і Франції, результатом якого стало заключення у 1893 р. російсько-французького союзу?

ТЕСТ 12

КУЛЬТУРА РОСІЇ другої половини ХІХ ст.

Варіант І

1. Який відсоток населення Росії був грамотним у період відміни кріпацтва?
2. Які дві країни випереджали Росію за кількістю найменувань щорічно випущеної літератури наприкінці ХІХ ст.?
3. Хто з найбільш відомих видавців Росії другої половини ХІХ ст. випускав багатотиражну газету “Новое время”?
4. Хто був першою жінкою членом-кореспондентом Російської академії наук?
5. Хто в 1869 р. відкрив періодичний закон хімічних елементів?
6. Яка філософська течія була найбільш розповсюджена у Європі у другій половині ХІХ ст.?
7. Яку назву одержала естетична теорія 1850-х – 60-х рр., що відкидала соціальний, “громадянський” напрямок у мистецтві?
8. Яку назву мав творчий рух, що був організований у 1870-х рр. художниками демократами, завданням якого було наближення мистецтва до народу?
9. Який пам’ятник був споруджений в Петербурзі на місці загибелі Олександра ІІ?
10. Хто автор балетів “Лебедине озеро”, “Спляча красуня”, “Лускунчик”?

Варіант ІІ.

1. Яка частина населення Росії була грамотною за даними першого загальноросійського перепису населення 1897 р.?
2. Хто в другій половині ХІХ ст. у Петербурзі заснував найвідоміші в Росії вищі жіночі курси?
3. Який відомий російський видавець кінця ХІХ ст. прославився випуском недорогих видавництв класичної літератури для простого народу?
4. У який галузь природознавства працював видатний російський вчений В.В.Докучаєв?
5. Хто сконструював перший радіоприймач?
6. Творчість якого вченого, що видав 29-томну “Історію Росії з найдавніших часів”, вважається вершиною російської дореволюційної історіографії?
7. Який літературний стиль був пануючим у російській літературі другої половини ХІХ ст.?
8. Хто автор картин “Бурлаки на Волзі”, “Запорожці пишуть листа турецькому султану”, “Іван Грозний убиває свого сина”, тощо.

9. Який московський театр був нерозривно пов'язаний з творчістю О.М.Островського?
10. Як називалася група композиторів, що створила твори на основі російських сюжетів і мотивів, до якої входили Н.А.Римський-Корсаков, М.П.Мусоргський, А.П.Бородін та ін.?

ТЕСТ 13
РОСІЯ НА РУБЕЖІ ХІХ-ХХ ст.

Варіант І.

1. Яка форма правління збереглася в Російській імперії на початок ХХ ст.?
2. Який народ в Російській імперії займав по чисельності друге місце після росіян?
3. До якого стану належали члени російської імператорської фамілії?
4. Яке місце в світі з видобутку нафти займала Росія на початку ХХ ст.?
5. Як називалася найнижча форма монопольного об'єднання на початку ХХ ст., члени якого домовлялися між собою про об'єми виробництва, ціни, умови найму робочої сили?
6. Яка галузь виробляла більше половини всієї промислової продукції у росіян на початку ХХ ст.?
7. У якому році вступив на престол Микола II?
8. Хто був головним ідеологом прогресивної економічної політики Росії в 1893-1903 рр.?
9. Яка найкрупніша в світі залізнодорожна магістраль була збудована в Росії за рекордно короткий строк 1891-1905 рр.?
10. Назвіть хронологічні межі російсько-японської війни?

Варіант ІІ

1. Скільки губерній нараховувалися в Росії на початок ХХ ст.?
2. Яке князівство на початок ХХ ст. мало автономне правління в межах Російської імперії?
3. Який феодальний інститут, що поділяв суспільство на замкнуті згідно походження групи, зберігався в Росії на початок ХХ ст.?
4. Яке місце в світі згідно концентрації виробництва і робочої сили займала Росія на початок ХХ ст.?
5. Що переважало в економіці Росії на початок ХХ ст.: ввіз чи вивіз капіталу?
6. Екстенсивно чи інтенсивно розвивалася економіка Росії на початок ХХ ст.?
7. Як називалося місце в Москві, де при коронації Миколи II відбулася масова давка, в якій постраждало близько 3 тисяч чоловік?
8. У якому році в Росії було введено в обіг золоті, що значно укріпило курс рубля і фінансову ситуацію в імперії загалом?

9. Хто на початок 1990-х рр. був головою московського охоронного відділення, з іменем якого пов'язують проведення політики "поліційного соціалізму"?
10. До якої держави відійшла південна частина Сахаліну після закінчення російсько-японської війни?

ТЕСТ 14

СУСПІЛЬНИЙ РУХ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. ПЕРША РОСІЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

Варіант I

1. Яку назву в історії одержала серія організованих страйків на заводах Петербургу в 1896-1897 рр., в результаті якої був прийнятий закон про обмеження тривалості робочого дня?
2. Який маркситський гурток був створений В.І.Леніним і Ю.О.Мартовим у 1895 р. в Петербурзі?
3. У якому році відбувся II з'їзд РСДРП, на якому були прийняті програми-мінімум і програми-максимум соціал-демократів?
4. Яка соціалістична партія була створена у 1901-1902 рр. під керівництвом В.М.Чернова з об'єднаних гуртків народників?
5. Яка дата вважається початком першої російської революції?
6. Дорадчі чи законодавчі функції повинна була виконувати так звана Булігінська Дума ?
7. У якому місті в грудні 1905 р. розпочалося збройне повстання, що стало апогеєм розвитку першої революції в Росії?
8. Як називалася найкрупніша праворадикальна націоналістична партія, яку очолювали А.І.Дубровін і В.М.Пуришкевич?
9. Яка партія одержала більшість місць у I Державній Думі?
10. Більше правою чи лівою за своїм складом у порівнянні з I Думою стала, створена у лютому 1907 р. II Державна Дума?

Варіант II

1. Ліві чи праві партії першими утворилися в Росії?
2. Яка течія в марксизмі, представниками якої наприкінці ХІХ ст. були П.Б.Струве, С.Н.Булгаков, М.І.Туган-Барановський, пропагувала еволюційний шлях переростання капіталізму в соціалізм?
3. На боці якої фракції соціал-демократів виступав Г.В.Плеханов: більшовиків чи меншовиків?
4. У який союз, що став базою для створення конституційно-демократичної партії, у травні 1905 р. об'єдналися "Союз визволення", "Союз земців-конституціоналістів" та інші ліберальні організації?
5. У якому місті у 1905 р. виник перший орган робітничої влади – Рада робітничих уповноважених?
6. Який документ проголошував в Росії загальнодемократичні свободи і законодавчий парламент?

7. Хто в Росії був лідером найбільшої ліберальної партії – конституційних демократів (кадетів) або Партії народної свободи?
8. Як називалася праволіберальна партія, створена у жовтні 1905 р. великим підприємцем А.І.Гучковим?
9. У якому році розпочав свою роботу перший законодавчий російський парламент?
10. Яка дата умовно вважається днем завершення першої російської революції?

ТЕСТ 15

РОСІЙСЬКА КУЛЬТУРА НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Варіант І

1. Яку назву в історії російської культури одержав період кінця ХІХ – початку ХХ ст.?
2. Був прийнятий чи ні у царській Росії закон про загальну початкову освіту?
3. У якому році професори Московського університету Н.Д.Зелінський, П.Н.Лебедєв і К.А.Тімірязєв подали у відставку на знак солідарності зі студентами?
4. У якому губернському місті викладав у гімназії К.Е.Циолковський?
5. Хто з керівників кадетської партії був видатним істориком, учнем і послідовником В.О.Ключевського?
6. У якому літературному стилі написані п'єси А.П.Чехова, О.М.Горького, повісті І.А.Буніна, О.І.Купріна?
7. Який художній напрям, що народився наприкінці ХІХ ст. у Франції і був заснований на враженнях художника і глядача, мав найбільш сильний вплив на розвиток російського живопису початку ХХ ст.?
8. У якому архітектурному стилі, що вирізнявся еkleктикою, декоративністю, асиметрією, збудований Художний театр, готель “Метрополь” та Ярославський вокзал у Москві?
9. Хто заснував Московський художний театр, який став провідним центром сучасного театрального мистецтва на початку ХХ ст.?
10. Хто був організатором знаменитих “Російських сезонів” у Парижі 1907-1914 рр.?

Варіант ІІ

1. Який рік першого десятиліття ХХ ст. приніс найбільші зміни в культурне і суспільне життя царської Росії?
2. Яка з країн найбільше витратила грошей на народну освіту (в перерахунку на душу населення) на початку ХХ ст.: Росія чи США?
3. Які два книговидавці лідирували на книжковому ринку Росії на початку ХХ ст.?
4. Які два російські вчені-природознавці на початку ХХ ст. були удостоєні Нобелівської премії?

5. Який російський філософ, син великого російського історика, вважається засновником школи російської релігійної філософії кінця ХІХ – початку ХХ ст.?
6. До якого напрямку в російській поезії належали В.В.Маяковський і В.В.Хлебніков?
7. Яким спільним терміном, що означав “упадничество” (рос.) називалися модерністські течії в літературі і мистецтві початку ХХ ст.?
8. Як називалася група художників, що виникла навколо одноіменного журналу, у яку входили А.Н.Бенуа, Е.Е.Лансере, К.А.Сомов, Л.С.Бакст?
9. Хто автор опер “Садко”, “Казка про царя Салтана” та ін.?
10. Хто з російських меценатів зібрав одну із найбагатіших в Європі колекцій полотен французьких імпрессионістів, заснувавши в Москві Музей нового західного живопису?

ВІДПОВІДІ:

ТЕСТ 1. ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК РОСІЇ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Варіант І

- 1) в Європі, Азії та Америці; 2) сільське господарство; 3) зростала; 4) у користуванні; 5) в 1830-1840 рр.; 6) Сормовський завод; 7) граф Є.Ф.Канкрин; 8) крамниці; 9) Петербург та Царське село; 10) Москва.

Варіант ІІ

- 1) 74 млн. чол; 2) товарно-грошові відносини; 3) хліб; 4) посилення експлуатації; 5) у легкій промисловості; 6) в Петербурзі; 7) не існувало; 8) срібний рубль; 9) активним; 10) Петербург і Москву.

ТЕСТ 2. ВНУТРІШНЯ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РОСІЇ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.

Варіант І

- 1) 1801-1825 рр.; 2) “Непременный совет”; 3) міністерствами; 4) М.М.Сперанський; 5) указ про “вільних хліборобів”; 6) молдавський і сербський; 7) на ріці Неман; 8) М.І.Кутузов; 9) після; 10) Росія.

Варіант ІІ

- 1) Ф.С.Лагарп; 2) «Негласный комитет»; 3) посилення єдиновладдя; 4) в записці “Про древню і нову Росію”; 5) у Петербурзі, Казані, Харкові, Дерпті; 6) Велике князівство Фінляндське; 7) під Смоленськом; 8) 26 серпня 1812 року; 9) Тарутинський марш-маневр; 10) у Відні.

ТЕСТ 3. РУХ ДЕКАБРИСТІВ У РОСІЇ

Варіант І

- 1) у 1815 р.; 2) у Чугуєві; 3) Росії, Австрії, Пруссії; 4) «Союз порятунку»; 5) «Союз благоденствія»; 6) П.І.Пестель; 7) «Конституція»; 8) на 14 грудня

1825 р.; 9) б; 10) П.І.Пестель, К.Ф.Рилєєв, С.І.Муравйов-Апостол, М.П.Бестужев-Рюмін, П.Г.Каховський.

Варіант II

- 1) консервативним; 2) А.А.Аракчєєв; 3) буржуазним; 4) “Статут”; 5) до дворянського; 6) у 1822 р.; 7) “Руська правда”; 8) “Маніфест до російського народу”; 9) С.П.Трубецького; 10) Чернігівський полк.

ТЕСТ 4. ВНУТРІШНЯ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РОСІЇ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ СТ.

Варіант I

- 1) 1825-1855; 2) III відділення Власної Його Імператорської Величності канцелярії; 3) звужував; 4) 1842 р.; 5) М.М.Сперанський; 6) з Іраном; 7) в 1853-1856 рр.; 8) гладкоствольним; 9) А.С.Меньшиков; 10) на Паризькому конгресі.

Варіант II

- 1) розширенням; 2) кодифікацією законів; 3) Московський університет; 4) граф П.Д.Кисельов; 5) “Повне зібрання законів Російської імперії”; 6) з Османською імперією; 7) не являлась; 8) парусні; 9) в Синопській битві; 10) В.А.Корнілов і П.С.Нахімов.

ТЕСТ 5. СУСПІЛЬНІ РУХИ В РОСІЇ У ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХІХ ст.

Варіант I

- 1) православ’я, самодержав’я, народність; 2) М.П.Погодін; 3) М.І.Надеждін; 4) слов’янофілами; 5) М.В.Гоголю; 6) західником; 7) утопічною; 8) В.М.Буташевича-Петрашевського; 10) в 1848 р.

Варіант II

- 1) теорія “офіційної народності”; 2) “Північна бджола”; 3) “державну” школу; 4) західниками; 5) К.С.Аксаков; 6) західником; 7) емігрував; 8) республіку; 9) Кирило-Мефодіївське товариство; 10) “мрачное семилетие”.

ТЕСТ 6. РОСІЙСЬКА КУЛЬТУРА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Варіант I

- 1) Вітчизняна війна 1812 р.; 2) один рік; 3) у Смольному інституті благородних дівчат; 4) Т.Н. Грановський; 5) М.І.Лобачевський; 6) під час Кримської війни; 7) у Перербурзі; 8) сентименталізму; 9) романтизму; 10) К.І.Россі.

Варіант II

- 1) перша половина ХІХ ст.; 2) гімназії; 3) у Царськосельському ліцеї; 4) К.Ф.Рулє; 5) Пулковська обсерваторія; 6) “История государства Российского”; 7) Румянцевського музею; 8) реалізму; 9) картину “Об’явлення Христа народів”; 10) М.В.Кукольник.

ТЕСТ 7. БУРЖУАЗНІ РЕФОРМИ 1860-х – 1870-х рр.

Варіант I

- 1) Кримської війни; 2) Морське міністерство; 3) М.А.Мілютін; 4) 19 лютого 1861 р.; 5) тимчасовозобов'язані; 6) земства; 7) безстановим; 8) акцизною системою; 9) вводилась; 10) в 1866 р.

Варіант II

- 1) селянська; 2) ліберальна бюрократія; 3) в Редакційних комісіях; 4) зберігалася; 5) 20-25%; 6) міські управи; 7) присяжні засідателі; 8) загальновійськова повинність; 9) каральною цензурою; 10) міністр внутрішніх справ М.Т.Лоріс-Меліков.

ТЕСТ 8. СУСПІЛЬНІ РУХИ другої половини 50-х – початку 80-х рр. XIX ст.

Варіант I

- 1) М.Г.Чернишевський; 2) інтелігенція; 3) в Польщі; 4) “Беси”; 5) відкидали; 6) “ходіння в народ”; 7) терор; 8) ліберальне народництво; 9) “Вісник Європи”; 10) після Морозовського страйку.

Варіант II

- 1) в Лондоні; 2) Д.І.Пісарєв; 3) зросло; 4) в Женеві; 5) М.А.Бакунін; 6) “Народна воля” і “Чорний переділ”; 7) 1 березня 1881 р.; 8) ліберального народництва; 9) “Руський вісник” 10) “Звільнення праці”.

ТЕСТ 9. ЕКОНОМІКА І СОЦІАЛЬНИЙ УСТРІЙ РОСІЇ ПІСЛЯ РЕФОРМИ

Варіант I

- 1) ріст товарності; 2) перше; 3) селянський; 4) відробітки; 5) до початку 1880-х рр.; 6) казні; 7) Німеччина і Англія; 8) в 1897 р.; 9) дворянство; 10) індустріалізація.

Варіант II

- 1) соціальне розшарування; 2) 1/2; 3) селяни-підприємці; 4) в 1891 р.; 5) легка промисловість; 6) в Росії; 7) Франція; 8) 126 млн.чол.; 9) міщанство; 10) урбанізація.

ТЕСТ 10. ПОЛІТИЧНА РЕАКЦІЯ 1880-х – початку 90-х рр. КОНТРРЕФОРМИ.

Варіант I

- 1) 1881-1894; 2) М.Н.Катков; 3) представницького; 4) “Про непорушність самодержавства”; 5) закритим; 6) охоронні відділення; 7) в 1882 р.; 8) звужували; 9) на відміну; 10) 900-річчя хрещення Русі.

Варіант II

- 1) б; 2) обер-прокурор Синоду К.П.Побєдоносцев; 3) не було; 4) М.П.Ігнат'єв; 5) “Положення про заходи щодо охорони державної

безпеки і суспільного спокою”; 6) Сахалін; 7) “циркуляр про дітей кухарки”; 8) в охорону; 9) обмежувалась; 10) відсутність воєн.

ТЕСТ 11. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РОСІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.

Варіант I

1) з Німеччиною та Австро-Угорщиною; 2) з Китаєм; 3) на Північ; 4) А.М.Горчаков; 5) Росії, Німеччині, Австро-Угорщині; 6) з Великобританією; 7) Шипкінський перевал; 8) у Сан-Стефано; 9) Сербія, Чорногорія, Румунія; 10) Німеччина, Австро-Угорщина, Італія.

Варіант II

1) Османської імперії; 2) Симодський договір; 3) за 7 млн. доларів США; 4) після франко-пруської війни; 5) О.Бісмарк; 6) Туркестанське генерал-губернаторство; 7) генерал М.Д.Скобелев; 8) в Берліні; 9) Північна Болгарія; 10) в 1891 р.

ТЕСТ 12. КУЛЬТУРА РОСІЇ другої половини ХІХ ст.

Варіант I

1) 6%; 2) Німеччина і Франція; 3) А.С.Суворін; 4) С.В.Ковалевская; 5) Д.І.Менделєєв; 6) позитивізм; 7) теорія “чистого мистецтва”; 8) “передвижники”; 9) храм Воскресіння Христового (Спаса на Крові); 10) П.І.Чайковський.

Варіант II

1) 1/5 або 21%; 2) К.М. Бестужев-Рюмін; 3) І.Д.Ситін; 4) у галузі ґрунтознавства; 5) А.С.Попов; 6) С.М.Соловійов; 7) реалізм; 8) І.Є.Рєпін; 9) Малий театр; 10) “Могучая кучка”.

ТЕСТ 13. РОСІЯ НА РУБЕЖІ ХІХ-XX ст.

Варіант I

1) абсолютна монархія; 2) українці; 3) ніякому; 4) перше; 5) картель; 6) легка промисловість; 7) в 1894 р.; 8) С.Ю.Вітте; 9) Транссибірська магістраль; 10) 1904-1905 рр.

Варіант II

1) 97 губерній; 2) Фінляндське князівство; 3) стани; 4) перше; 5) ввіз капіталу; 6) екстенсивно; 7) Ходинське поле; 8) в 1897 р.; 9) С.В.Зубатов; 10) до Японії.

ТЕСТ 14. СУСПІЛЬНІ РУХИ в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. ПЕРША РОСІЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

Варіант I

1) Петербурзька промислова війна; 2) “Союз боротьби за визволення робітничого класу”; 3) в 1903 р.; 4) Партія соціалістів-революціонерів (есерів); 5) 9 січня 1905 р.; 6) дорадчі; 7) в Москві; 8) “Союз русского народа” або “Чорна сотня”; 9) кадети; 10) більш лівою.

Варіант II

- 1) ліві; 2) легальний марксизм; 3) меншовиків; 4) “Союз союзів”; 5) в Іваново-Вознесенську; 6) Маніфест 17 жовтня 1905 року; 7) П.М.Мілюков; 8) “Союз 17 октября”; 9) в 1906 р.; 10) 3 червня 1907 р.

ТЕСТ 15. РОСІЙСЬКА КУЛЬТУРА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Варіант I

- 1) “срібний вік”; 2) не був; 3) в 1911 р.; 4) в Калузі; 5) П.М.Мілюков; 6) реалізму; 7) імпресіонізм; 8) в стилі модерн; 9) К.С.Станіславський та В.І.Немирович-Данченко; 10) С.П.Дягілев.

Варіант I

- 1) 1905 р.; 2) США; 3) А.С.Суворін та І.Д.Ситін; 4) І.П.Павлов та І.І.Мечников; 5) В.С.Соловйов; 6) футуризм; 7) декаданс; 8) “Світ мистецтва”; 9) М.А.Римський-Корсаков; 10) С.І.Щукін.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Особа імператора Павла I: міфи і реальність
2. Павло і Мальтійський орден.
3. Вбивство Павла I 11 березня 1801 р.
4. Альпійський похід О. Суворова: правда і вимисли.
5. Державна діяльність О. Аракчеєва у новому баченні.
6. Психологічний портрет Олександра I.
7. Шлюбні проекти Наполеона і Росія.
8. Військовий таланти Михайла Кутузова: факти і реальність.
9. Загадкова смерть Олександра I у Таганрозі (1825 р.).
10. Конституція Царства Польського (1815 р.).
11. Державна діяльність М. Сперанського.
12. “Священний союз” і вирішення польського питання.
13. Олександр I і конституційний проект 1819 р.
14. Масонські ложі в Росії в першій чверті ХІХ ст.
15. Дискусійні аспекти руху декабристів.
16. Дмитро Мілютін як військовий і державний діяч.
17. Польське повстання 1830 р.
18. Фаворитизм за часів правління Олександра I.
19. Династична криза в Росії (листопад-грудень 1825 р.).
20. Створення секретних комітетів і комісій за Миколи I.
21. Польське повстання 1830 р.: дискусійні аспекти
22. Легенда про старця Федора Кузьмича.
23. Загадка смерті Миколи I.
24. Французько-російська війна 1812 р. у новітній історіографії.
25. Внутрішня і зовнішня політика Павла I.
26. Плани звільнення селян від кріпосницької залежності.
27. Записки Олександра I про вільнодумство в Росії (1825 р.).
28. Царевич Костянтин Павлович: життя і діяльність.

29. Особисте життя Миколи І.
30. Створення корпусу жандармів за Миколи І.
31. Значення реформ 1863-1874 рр.
32. Підсумки внутрішньої політики самодержавної Росії у 80-х – 90-х рр. XIX ст.
33. Підсумки зовнішньої політики Росії на рубежі XIX – XX ст.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ “ІСТОРІЇ РОСІЇ XIX ст.”

1. Бескровный Л.Г. Великий подвиг народов нашей Родины. - М., 1962.
2. Бескровный Л.Г. Отечественная война 1812 г. - М., 1962.
3. Бескровный Л.Г. Отечественная война и контрнаступление Кутузова. - М., 1958.
4. Бескровный Л.Г. Русское военное искусство. - М., 1974.
5. Виноградов В.И. Русско-турецкая война 1877-1878 гг. – М., 1978.
6. Внешняя политика России XIX и начала XX вв. - М., 1972-1985. - Т. VII-XIV.
7. Восточный вопрос во внешней политике России конца XVIII – начала XX в. – М., 1978.
8. Соловьев С.М. Иллюстрированная история России. – М., 1996.
9. Соловьев С.М. Император Александр I. Политика. Дипломатия. – М., 1995.
10. История России. Рассвет и закат Российской империи в XVIII-XIX в. – М., 1994.
11. История России. Россия в мировой цивилизации. Курс лекций под редакцией А.А.Радугина. – М., 1997.
12. История России с древних времен до 1861 г. – М., 1996.
13. История СССР. XIX - начало XX века. - М., 1987.
14. История СССР. С древнейших времен до наших дней. - М., 1967. - Т.4.
15. История СССР в 12-ти томах. – М., 1968. – Т. IV-V.
16. Киняпина Н.С. Борьба России за отмену ограничительных условий Парижского договора 1856 г. // Вопросы истории. – 1972. - № 8.
17. Киняпина Н.С. Внешняя политика России первой половины XIX в. – М., 1963.
18. Киняпина Н.С. Внешняя политика России второй половины XIX в. – М., 1974.
19. Нарочницкая Л.И. Россия и национально-освободительное движение на Балканах 1875-1878 г.г. – М., 1991
20. Нарочницкая Л.И. Россия и нейтрализация Черного моря 1856-1871 г.г. – М., 1991.
21. Орлик О.В. Европейская идея Александра I // Новая и новейшая история. – 1997. - № 4.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Програмові вимоги.....	4
Тести з курсу історія Росії.....	11
Відповіді на тести.....	26
Теми рефератів.....	30
Рекомендована література.....	31